

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні небажання учня вчитися - це головна проблема школи. Причин виникнення такої ситуації багато, і вони найрізноманітніші. Тут і недоліки попереднього навчально-виховного процесу, які понижують ефективність методів навчання і труднощі взаємовідносин з ровесниками і вчителями, конфлікти в сім'ї, послаблення здоров'я учня і т.д. Однією із головних причин небажання вчитися є недостатній розвиток, деформація пізнавальних потреб у школярів, стандартний підхід до вибору форм і методів навчання, відсутність творчості, одноманітність в роботі.

Мета статті – розкрити вплив гри на формування особистості.

Ігрова діяльність завжди була об'єктом дослідження педагогів і психологів таких, як О.С. Газман, Д.Н. Кавтарадзе, М.В. Кларін, П.І. Підкасистий, Ж.С. Хайдаров, С.А. Шмаков, які вважали, що дидактична гра дозволяє підвищити активність, самостійність і зацікавленість учня в процесі пізнання, зробити навчальну діяльність особистісно значущою, полегшити процес придбання нових знань і умінь. Розробкою видів дидактичних ігор займалися А.Н. Леонтьєв, А.С. Макаренко, С.Л. Рубінштейн, К.Д. Ушинський, Д.Б. Ельконін, Н.П. Анікеєва, В.М. Букатов, О.С. Газман, Д. І. Кавтарадзе, М. В. Кларін, П.І. Підкасистий, Ж.С. Хайдаров, С.А. Шмаков.

Гра — діяльність із розважальною та іноді навчальною метою. Гра відрізняється від роботи тим, що не ставить перед собою корисної практичної мети, і від мистецтва тим, що не створює художніх цінностей, хоча кордони між цими видами діяльності розмиті. Гра має багатовікову історію. Аналіз змісту ігор дітей різних народів і епох наводить на висновок, що гра виникла після праці й на її основі.

З тим, що в історії людства праця випереджала гру, погоджується і психолог Д. Ельконін у монографії «Психологія гри». Виникнення дитячої гри він пояснював тим, що на зорі розвитку суспільства діти рано включалися у життя дорослих, брали безпосередню участь у їхній діяльності. Потреби у грі вони тоді ще не відчували. Ускладнення знарядь праці унеможливило участь дітей у допомозі дорослим, спричинило потребу в спеціальній підготовці до трудової діяльності. З цією метою почали виготовляти зменшені знаряддя: луки, списи, ножі тощо. Діти вправлялися з ними, і такі заняття можна вважати іграми-вправами. Рольових ігор на цьому етапі розвитку суспільства ще не існувало.

З розвитком виробничих сил, ускладненням знарядь звужувалося коло доступних дітям сфер виробництва, окремі види праці вони могли лише спостерігати. Змінювалися і функції предметів, якими діти оперували: якщо зменшений лук дотепер не втрапив своєї основної функції (з нього можна пускати стріли і влучати у ціль), то зменшена гвинтівка не стріляє, а є тільки копією справжньої. Так з'явилися іграшки і рольові ігри, завдяки яким діти задовольняють своє прагнення до спільного з дорослими життя.

Отже, гра є історичним утворенням, її виникнення зумовлене розвитком суспільства і пов'язаною з ним зміною становища дитини в системі суспільних відносин.

Грі властиві певні загальні, універсальні ознаки:

1. Гра як активна форма пізнання навколишньої дійсності. Різноманітність її форм уводить дитину у сферу реальних життєвих явищ, завдяки чому вона пізнає якості та властивості предметів, їх призначення, способи використання; засвоює особливості стосунків між людьми, правила і норми поведінки; пізнає саму себе, свої можливості і здібності. Гра іншим чином відкриває шляхи пізнання світу, ніж праця і навчання. У ній практичне, дієве освоєння дійсності відбувається раніше, ніж здобуття знань. Інтерес дитини до гри поступово вичерпується внаслідок засвоєння знань і умінь. Це спричиняє розвиток сюжету гри, появу нових ролей у ній.

2. Гра як свідомі і цілеспрямована діяльність. Кожній грі властива значуща для дитини мета. Навіть найпростіші ігри-дії з предметами мають певну мету (нагодувати, покласти ляльку спати тощо). Чим менша дитина, тим більш наслідувальними є її ігрові дії. Поступово зростає рівень усвідомленості дітей у грі. Щоб досягти мети, вони відбирають необхідні засоби, іграшки, здійснюють відповідні дії та звички, вступають у різноманітні стосунки з товаришами. Діти домовляються про тему і зміст гри, розподіляють ролі, певною мірою планують свою діяльність. Усе це свідчить про цілеспрямований, свідомий характер гри.

Крім загальних, гра наділена специфічними, характерними тільки для неї ознаками:

1. Гра як вільна, самостійна діяльність, що здійснюється за особистою ініціативою дитини. У грі дитина відтворює свої задуми, по-своєму діє, змінює за своїми уявленнями реальне життя. Гра є вільною від обов'язків перед дорослими сферою самодіяльності та самостійності дитини, оскільки, граючись, дитина керується власними потребами та інтересами. Воля і самостійність дитини виявляються у виборі гри, її змісту, у добровільності об'єднання з іншими дітьми, у вільному входженні в гру і виході з неї тощо.

2. Наявність творчої основи. Гра завжди пов'язана з ініціативою, вигадкою, кмітливістю, винахідливістю, передбачає активну роботу уяви, емоцій і почуттів дитини. Ініціативу і творчість у різних ситуаціях діти виявляють по-різному. В одних іграх їхня творчість пов'язана з побудовою сюжету, вибором змісту, ролей; в інших — виявляється у виборі способів дії, їх варіативності (жмурки, ігри у доміно, м'яч тощо). Багато ігор вимагають умінь узгоджувати свої дії, швидко змінювати тактику своєї поведінки чи способи дій (рольові, рухливі ігри). Значну творчу роботу передбачають дидактичні ігри, які мають не тільки мету розвитку пізнавальної активності, допитливості, швидкості розумових дій, ініціативи у прийнятті рішень. Творчий елемент є носієм індивідуальності кожного гравця, тому гра є засобом розвитку творчості, формування здібностей дітей.

3. Емоційна насиченість. У процесі гри діти переживають певні почуття, пов'язані з виконуваними ролями: турбота, ніжність «матері», відповідальність «лікаря», справедливість «вихователя» тощо. У колективних іграх вони виявляють дружбу, товарищескість, взаємну відповідальність, відчувають радість від результату, подолання труднощів. Більшість ігор супроводжуються естетичними емоціями.

У системі навчання і виховання молодших школярів активно використовуються дидактичні ігри, які розвивають спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорній орієнтації, максимально задіюють потенціал у пізнанні світу і себе.

Ж. Фабр зазначав: «Гра у житті дитини відіграє неабияку роль. Саме в іграх розпочинається спілкування дитини з колективом, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри у дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати

вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань. У процесі гри дитина вчиться пізнавати нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію. Проте не кожна гра має суттєве освітнє та виховне значення, а лише та, яка набуває характеру пізнавальної діяльності. Дидактична гра, яка має навчальне спрямування, поєднує нову, пізнавальну діяльність дитини із звичною для неї діяльністю, тим самим полегшуючи перехід від гри до серйозної розумової праці»[5].

В.О. Сухомлинський писав: «Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєвий потік уявлень, понять про навколишній світ»[1, с.19].

Даній проблемі сьогодні приділяється велика увага. Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання, вбачає в них можливість взаємодії педагогів і учнів. У практиці навчання дидактичні ігри використовуються давно. Дидактична гра – гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активному інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, вдосконалення їх пізнавальних умінь і навичок. Дидактичні ігри підвищують сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості. Відповідно до цього вчитель одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються.

Дидактична гра збагачує чуттєвий досвід дитини, забезпечує розвиток сприймання. Розвиток сенсорних здібностей у дидактичній грі відбувається з розвитком логічного мислення і вміння виражати думки словами до вибору форми і методів навчання, відсутність творчості, одноманітність в роботі. У системі навчання і виховування молодших школярів активно використовуються дидактичні ігри, які розвивають спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорній орієнтації, максимально задіюють інтенсивно потенціал у пізнанні світу і себе [3, с.358].

Отже, дидактична гра є основним чинником формування особистості в молодших школярів, що допомагає сформувати власний світогляд, і допомагає дитині сформувати навички, які необхідні для дорослого життя.

Наведемо приклади дидактичних ігор:

Гра «Зроби веселинку»

Малювала тигра внучка:

Замість тигра вийшла...(Жучка).

Гра «Кіндрат»

От Кіндрат, так Кіндрат!

Зуб зламав об...(мармелад).

Гра «Дописати 2 рядочки, щоб вийшли веселі вірші»

Раз цибуля вийшла з хати,

Хто їй стрівся, мусив чхати...

Гра «Місто пузанчиків»

А от і перше місто — місто Пузанчиків! У ньому живуть казкові чоловічки, які люблять попоїсти, а коли наїдаються, то обов'язково погладжують свої кругленькі животики. Тому їх і прозвали пузанчиками. Їдять вони тільки квіточки. І тільки влітку. А взимку вони лягають спати — як ведмеді, і сплять до появи перших пролісків. А ще вони дуже люблять подорожувати. Щодня вони ходять гуляти до якого-небудь сусіднього міста і знайомляться з його жителями. У них дуже великі вуха й чималі очі, тому що вони постійно роззираються навсібіч і слухають історії. А ще пузанчики дуже люблять фотографувати. У їхньому місті навіть є Вулиця Загадкових Фотографій. І вони дуже люблять усім своїм гостям загадувати свої фотогадки.

Гра «Розбитий чайник»

Загадка про розбитий чайник У цьому кафе є фотографія розбитого чайника. А поруч лежать осколки цього чайника та іншого. Уважно розглянь чайник на фотографії. Порівняй фрагменти цього чайника з тими фрагментами, що лежать поруч. Закресли зайві осколки, а осколки чайника пронумеруй (у кружечках) [2].

Список використаної літератури:

- 1.Горбатюк О., Заторжинська В.Дидактичні ігри до уроків математики у 2 класі //Початкова школа. – 2009. - №4 – С.19.
2. Народницький Є.Г. Еврика. 5–6 років: Навчальне видання Еврика.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Академвидав, 2004.
- 4.Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. – К:Академвидав, 2015.
- 5.<https://uk.wikipedia.org/wiki/Гра>